

คำขวัญ ประจำจังหวัด
ชัยภูมิ เมืองผู้กล้า พญาแล

คำขวัญเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ
ทิวทัศน์สวย รวยป่าใหญ่ มีช้างหลาย ดอกไม้งาม
ลือนามวีรบุรุษ สูดยอดผ้าไหม พระใหญ่ทวารวดี

จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่บนสันขอบที่ราบสูงอีสาน ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับภาคกลางและภาคเหนือ เป็นดินแดนแห่งทุ่งดอกกระเจียวแสนงาม และสายน้ำตกชุ่มฉ่ำยามหน้าฝน เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่ามากที่สุด จังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน มีเทือกเขาที่สำคัญได้แก่ ภูผงาช้าง ภูแลนคา ภูพญาฝอ อันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำชี ด้านประวัติศาสตร์ ชัยภูมิมีอารยธรรมซ้อนทับกันหลายสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สมัยขอม จนถึงอิทธิพลลาวล้านช้าง มีการค้นพบโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมายในหลายพื้นที่ของจังหวัด ต่อมาปรากฏชื่อเป็นเมืองหน้าด่านในสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายหลังจึงร้างไป และมาปรากฏชื่ออีกครั้งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยมีชาวเวียงจันทน์เข้ามาสร้างบ้านแปงเมือง มีผู้นำชื่อ แล ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองคนแรกของชัยภูมิ

ชัยภูมิอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 342 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,778 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 15 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอกอนสวรรค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอจัตุรัส อำเภอภูเขียว อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอบ้านแท่น อำเภอแก้งคร้อ อำเภอกอนสาร อำเภอเทพสถิต อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอภักดีชุมพล อำเภอเนินสง่า และกิ่งอำเภอซับใหญ่

ประวัติความเป็นมาของอำเภอเกษตรสมบูรณ์

อำเภอเกษตรสมบูรณ์ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิในจำนวน 16 อำเภอ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดชัยภูมิ ห่างจากตัวจังหวัดตามทางหลวงแผ่นดินสาย 2037 ชัยภูมิ – แก้งคร้อ – ภูเขียว – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทาง 102 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที หรืออีกเส้นทางหนึ่งได้ตามทางหลวงแผ่นดินสาย 2037 ชัยภูมิ – หนองบัวแดง – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทางประมาณ 84 กิโลเมตร หรือประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ ทางรถยนต์ ห่างจาก กรุงเทพมหานคร 432 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อทิศเหนือ จด อ.กอนสาร อ.ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ทิศตะวันออก จด อ.ภูเขียว อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ ทิศใต้ จด อ.

เมือง อ.หนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ และเทือกเขาภูแล่นคา ทิศตะวันตก จด อ.หนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ และเทือกเขาภูเขียว

อำเภอเกษตรสมบูรณ์เป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนาน มีโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเก่าแก่ มีพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ศักดิ์สิทธิ์ มีทรัพยากรป่าไม้ ภูเขาที่อุดมสมบูรณ์ มีบุคคลสำคัญที่ชาวเกษตรฯเคารพเทิดทูน รวมถึงมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจแก่ชาวเกษตรสมบูรณ์ตลอดมา จากหลักฐานที่พบบนหลักศิลาจารึกที่มีการค้นพบ จำนวน 2 หลัก (ปัจจุบันหลักศิลาจารึกได้เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดนครราชสีมา) และได้รับการพิสูจน์โดยกรมศิลปากรแล้ว พบว่าหมู่บ้าน/ชุมชนหลายแห่งในพื้นที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ในปัจจุบัน เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งหลักแหล่งมาแต่โบราณ จากการสืบค้นพบว่า มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยทวารวดีหรือเมื่อประมาณ พ.ศ. 1800 และในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ บริเวณนี้ถูกเรียกขานว่า "เมืองยาง" มีผู้คนอยู่อาศัยตั้งหลักแหล่ง มีวัฒนธรรมพื้นบ้านและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดฯ ให้หลวงไกรสิงหนาท มาตั้งเมืองหน้าด่านที่เมืองยาง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร ต่อมาหลวงไกรสิงหนาทได้รับพระพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระไกรสิงหนาทเป็นเจ้าเมืองคนแรก เจ้าเมืองท่านนี้ไม่มีบุตร เมื่อเข้าสู่วัยชรา ได้ตั้งนายภาษา เป็นบุตรบุญธรรม และได้เป็นเจ้าเมืองสืบต่อมา เมืองนี้ได้เจริญขึ้นโดยลำดับ มีการสร้างวัดวาอารามเพิ่มขึ้นหลายแห่ง มีการค้นพบซากปรักหักพังของพระธาตุเจดีย์ 3 องค์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอ เรียกว่า "ธาตุท่าเลิง" ปัจจุบันเป็นเขตธรณีสงฆ์ ในสมัยโบราณ บริเวณเมืองยางหรืออำเภอเกษตรสมบูรณ์ในปัจจุบัน เคยเป็นชุมชนทางผ่านอีกเส้นทางหนึ่งที่ติดต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับกรุงเวียงจันทน์ ขบวนส่งส่วยหรือกองทัพมักพักค้างแรมบริเวณนี้ มีหลักฐานร่องรอยการตั้งทัพหรือการหยุดพักปรากฏบริเวณที่ชาวบ้านเรียก "ท่าหลวง" ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2452 พระยาจำแสง ได้มาตรวจราชการที่เมืองผักปังหรือเมืองภูเขียว เห็นว่าเมืองภูเขียวกับเมืองยางตั้งอยู่ไม่ไกลกันมากนัก จึงได้ยุบเมืองยางไปขึ้นการปกครองกับเมืองภูเขียว ต่อมาได้จัดตั้งเป็น "กิ่งอำเภอบ้านยาง" มีขุนราษฎร์(กองบุญนาค)เป็นปลัดอำเภอหัวหน้ากิ่งคนแรก ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมื่อ 1 มีนาคม 2481 ชื่อ "อำเภอเกษตรสมบูรณ์" มีขุนนิกรนันท์กิจ(อาด วัฒนสุข)เป็นนายอำเภอคนแรก

ประวัติพระไกรสิงหนาท

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ราว ร.ศ.28 (พ.ศ. 2352) ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองเกษตรสมบูรณ์มีเจ้าเมืองปกครองชื่อว่า “หลวงไกรสิงหนาท” เมืองนี้ขึ้นตรงต่อกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ขึ้นต่อเมืองชัยภูมิ หรือเมืองโคราช

การส่งส่วยเครื่องราชบรรณาการนั้น หลวงไกรสิงหนาทจัดส่งเป็น 2 ทาง คือส่งส่วยผ้าขาวไปยังเวียงจันทน์ ส่งดอกไม้ธูปเทียนเงินทอง ไปยังพระเจ้ากรุงสยาม (กรุงเทพฯ) ด้วยสาเหตุที่มีการส่งส่วยผ้าขาวไปยังลาวเวียงจันทน์เอง เจ้าเมืองและราษฎรในถิ่นนี้จึงได้ถูกเรียกว่า “ส่วยผ้าขาวลาวเวียงจันทน์” คิดปากมาจนเท่าทุกวันนี้ จึงเป็นข้ออ้างอิง เป็นหลักฐานไว้ว่า “หลวงไกรสิงหนาท” เป็นคนที่มาจากลาวเวียงจันทน์ คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าต่อกันมาว่า ท่านเป็นลูกเจ้าเวียงจันทน์ เข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับเจ้าพระยาเลอดีดเจ้าเมืองชัยภูมิ

หลวงไกรสิงหนาท เป็นผู้มีความสามารถ ไม่มีเจ้าเมืองใดมารบกวนได้ ท่านได้มารวบรวมผู้คนในท้องถิ่นเป็นปึกแผ่น ปกครองบ้านเมืองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีความดีความชอบเป็นผู้จงรักภักดีต่อเจ้ากรุงสยามมาก จึงได้รับการยกย่องได้เลื่อนขึ้นบรรดาศักดิ์จากหลวงไกรสิงหนาท เป็น “พระไกรสิงหนาท” จามลำดับ

พระไกรสิงหนาท คนที่ 1 ไม่มีบุตร - ธิดา ที่จะสืบตระกูลต่อไป ได้พิจารณาตนเองแล้วว่าอายุมาก หากล้มตายไป เกรงจะเกิดความวุ่นวายยุ่งชิงอำนาจกันเป็นใหญ่ ได้พิจารณาเห็นว่า “นายฤชา” ผู้เป็นหลานชาย ซึ่งรับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยตนเองอยู่แล้ว ประกอบเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่ไว้วางใจได้ อยากจะมอบตำแหน่งให้หลานชาย จึงได้ทำใบบอก (รายงาน) ไปยังกรุงรัตนโกสินทร์ ขอแต่งตั้งให้นายฤชา เป็นเจ้าเมืองแทน ให้มีบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงไกรสิงหนาท โดยอ้างเหตุผลดังกล่าว

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรงเห็นชอบด้วย จึงแต่งตั้งให้นายฤชา เป็นเจ้าเมืองเกษตรสมบูรณ์ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงไกรสิงหนาท” ต่อมาหลายปี ได้ทำความดีความชอบ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระไกรสิงหนาท

พระไกรสิงหนาท คนที่ 2 (นายฤชา) มีบุตรชาย 3 คน คือ คนที่ 1 ชื่อท้าวบุญมา คนที่ 2 ชื่อท้าวบุญคง คนที่ 3 ชื่อท้าวบุญจัน

ในสมัยนั้นเมืองเกษตรสมบูรณ์ ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองเก่า (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอเกษตรสมบูรณ์) ต่อมามีพลเมืองเพิ่มมากขึ้น เห็นว่าบ้านเมืองเก่าคับแคบและอยู่ห่างลำน้ำพรม จึงได้ย้ายเมืองมาตั้งที่บ้านกุคเงือก (กุคเงือกที่ตั้งถ้ำน้ำประปาของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ปัจจุบัน) คือบ้านยางขณะนี้

ต่อมาพระไกรสิงหนาท (นายฤๅชา) จับช้างเผือกได้หนึ่งเชือก แต่คนในท้องถิ่นขณะนั้นไม่รู้จัก ช้างเผือกคิดว่าเป็นช้างธรรมดา แต่มีสีประหลาดกว่าช้างทั้งหลาย เขตจับช้างได้นี้เป็นพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์ ไปด้วยทุกอย่าง มีบึงหนองมากพอสมควร ต่อมาประชาชนเห็นว่าเป็นพื้นที่ดีเหมาะแก่การทำไร่ ทำนาดี จึง ชวนกันไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตบริเวณป่าที่จับช้างได้นั้น จึงได้ซื้อบ้านที่ไปอยู่ใหม่ว่า “บ้านสีประหลาด” (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอภูเขียว)

เมื่อจับช้างเผือกได้แล้ว พระไกรสิงหนาท ได้นำไปถวายพระเจ้ากรุงสยาม ต่อมาพระไกรสิงหนาทแก่ ชราลงอยากจะทำราชการปกครองและตำแหน่งเจ้าเมืองให้แก่บุตรของตน จึงได้ทำใบบอก(รายงาน) ไปยัง สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตน โกสินทร์ ขอแต่งตั้งให้ท้าวบุญมา บุตรคนที่ 1 เป็นเจ้าเมืองแทน พระเจ้ากรุงรัตน โกสินทร์ได้มีใบแต่งตั้งท้าวบุญมา เป็นเจ้าเมืองแทนบิดา และได้บรรดาศักดิ์เป็นหลวงไกรสิงหนาท ส่วนบิดาได้ เลื่อนบรรดาศักดิ์จากพระไกรสิงหนาท เป็น “พระยาภักดีภูษายางวง”

เมื่อ ร.ศ.115 (พ.ศ. 2439) หลวงไกรสิงหนาท (บุญมา) ซึ่งอยู่ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) หลังจากได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแล้วได้ย้ายเมืองจากบ้านกุศเสือก (บ้านยาง) ไปตั้งเมืองอยู่ที่บ้านโนนเสลา (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอภูเขียว) เพราะเห็นว่าเป็นที่ที่เหมาะสมอยู่ กึ่งกลางพอดี เหมาะแก่การปกครองท้องที่และการเก็บส่วยภาษีจากราษฎร เพราะอาณาเขตในเมืองเกษตร สมบูรณ์กว้างใหญ่มาก (เขตอำเภอแก้งคร้อ อำเภอบ้านแท่น อำเภอภูเขียว อำเภอกอนสาร อำเภอเกษตร สมบูรณ์ อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอภักดีชุมพล ทั้ง 7 อำเภอนี้ อยู่ในเขตเมืองเกษตรสมบูรณ์สมัยนั้น)

สมัยที่หลวงไกรสิงหนาทเป็นเจ้าเมืองนี้ ท่านไม่ได้เก็บส่วยภาษีจากราษฎรโดยตรง เพราะเห็นว่า ราษฎร อดๆ อยากๆ แต่เจ้าเมืองได้มอบให้กรมการเมืองนำราษฎรไปขุดร่อนเอาทองคำที่พืดเขาพระยาฝ่อ (ในเขตท้องที่ตำบลนางแดด อำเภอหนองบัวแดงในปัจจุบัน) บ่อทองบ่อนั้นเรียกว่าบ่อโขโหล หรือบ่อขี้โหล ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับถ้ำบัวแดง ปัจจุบันยังมีร่องรอยในการขุดอยู่ แต่ได้ถูกน้ำกัดเซาะกลายเป็นลำห้วยไปแล้ว เมื่อ ได้ทองคำมาแล้ว หลวงไกรสิงหนาทจึงได้เจ้าหน้าที่หลอมทองคำนั้นเป็นแท่งๆ ส่งถวายแก่เจ้ากรุงสยามเป็น เครื่องราชบรรณาการทุกปี

ด้วยความดีความชอบ จึงได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็น “พระไกรสิงหนาท” คนที่ 3 พร้อมได้ย้ายเมือง จากบ้านโนนเสลาไปตั้งที่บ้านลาดสามหมื่น (ปัจจุบันชื่อว่าบ้านลาด อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอภู เขียว) แล้วทำให้ท้องที่หนองบัวแดงและตำบลนางแดด (เขตอำเภอหนองบัวแดงปัจจุบัน) ห่างไกลยากแก่ การติดต่อราชการ พระไกรสิงหนาทจึงได้ย้ายเมืองกลับมาอยู่บ้านยาง (ที่ตั้งอำเภอเกษตรสมบูรณ์ปัจจุบัน) ตามเดิม ได้ให้กรมการเมืองปลูกสร้างจวนอย่างใหญ่โต ยาวประมาณ 3 เส้นปลูกต้นตาลไว้เป็นแถวสำหรับ ผูกช้าง มีการสร้างกำแพงเมืองโดยเอาท่อนไม้ซุงตัดเป็นท่อนๆ ฝังเป็นพืดล้อมรอบจวนของเจ้าเมือง

ต่อมาพระไกรสิงหนาท ได้พิจารณาเห็นว่าท้องที่ตำบลหนองบัวแดงและตำบลนางแดด ยังห่างไกล ยากแก่การติดต่อราชการจึงได้ทำใบบอก(รายงาน) ไปยังกรุงรัตน โกสินทร์ ขอแต่งตั้งให้พระชุมพลภักดี

ปกครองท้องที่ตำบลหนองบัวแดงและตำบลนางแดดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเกษตรสมบูรณ์ สถานที่ทำงานอยู่คอนกำแพงคือทางทิศเหนือของบ้านเหมือดแอ่ (บ้านหนองบัวแดง) และบ้านโนนจิวคอนกำแพงขณะนี้ยังมีซากกำแพงอยู่กลางทุ่งนา เรียกว่าตำบลคูเมือง ต่อมาประมาณ ร.ศ.117 (พ.ศ. 2441) ทางราชการได้เปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองชั้นนอกใหม่ให้เป็นมณฑล จังหวัด อำเภอบางแห่ง ทางราชการได้แต่งตั้งให้ร้อยโทขุนแก้ว พลภักดี(โตะ) มากำกับราชการเมืองภูเขียว เป็นข้อสันนิษฐานว่าภูเขียวคงจะเป็นเมืองแยกออกมาอีกในลักษณะการปกครองใหม่ในปีนั้นเอง ขุนแก้ว พลภักดี ต้องการความดีความชอบได้ฟ้องร้องกล่าวหาพระไกรสิงหนาท ในข้อหาช่องสุ่มผู้คนคิดการกบฏ โดยรายงานไปยังมณฑลนครราชสีมาและกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองนครราชสีมาได้ส่งทหารโดยปลอมตัวเป็นโจรมาปล้นจวนของพระไกรสิงหนาท เพื่อจับตัวไป เมื่อค้นจวนไม่พบสืบทราบว่าเป็นพระไกรสิงหนาทนำองค์ภรรยาไปทอดที่วัดบ้านแท่น (อำเภอบ้านแท่นในปัจจุบัน) โจรที่ปลอมมานั้นก็ถือโอกาสปล้นเอาเงินทองของใช้ที่มีค่าไป และจุดไฟเผาจวนไม้หมดสิ้น แล้วตามไปจับตัวพระไกรสิงหนาทที่บ้านแท่น พระไกรสิงหนาทยอมให้จับตัวแต่โดยดี เพราะตนไม่มีความผิดอันใด พระไกรสิงหนาทถูกควบคุมขังอยู่ที่มณฑลนครราชสีมา เพื่อต่อสู้คดี ผลคดีถึงที่สุด การกล่าวหาไม่มีมูลความจริงจริงเป็นการก่อกวนแกล้งของขุนแก้ว พลภักดี ศาลมณฑลนครราชสีมายกฟ้องแล้วปล่อยตัวไป

พระไกรสิงหนาท ได้เดินทางเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เพื่อรายงานให้ทราบ แต่แล้วก็เกิดเป็นโรคท้องร่วงอย่างรุนแรงโดยกะทันหันได้ถึงแก่อสัญกรรมที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยที่บุตรภรรยา ลูกหลานไม่มีโอกาสได้รับรู้เห็นขณะป่วย ไม่สามารถนำศพคืนมาบ้านได้ เพราะการคมนาคมไม่สะดวกอย่างปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้คนส่วนมากได้พากันเข้าใจว่าหายสาบสูญไปตั้งแต่ถูกจับไป

พระไกรสิงหนาท ท่านผู้นี้เป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์มาก เป็นเจ้าเมืองที่ปกครองประชาชนด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ตามประวัติของท่านที่กล่าวมานี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าท่านเป็นคนซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ สนใจในพระพุทธศาสนา

เมื่อการปกครองเปลี่ยนแปลงหัวเมืองชั้นนอกมาเป็นมณฑลจังหวัด อำเภอบางแห่ง ตำบล หมู่บ้านในเขตท้องที่เมืองเกษตรสมบูรณ์ยุบเป็นอำเภอ ชื่อว่าอำเภอฟักปิง (อำเภอภูเขียว) เมืองเกษตรสมบูรณ์เดิมเป็นกิ่งอำเภอเกษตรสมบูรณ์ ต่อมาเปลี่ยนเป็นกิ่งอำเภอบ้านยาง และกิ่งอำเภอบ้านยางได้ยกฐานะเป็นอำเภอเกษตรสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2481

อำเภอเกษตรสมบูรณ์มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอคอนสาร
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอภูเขียวและอำเภอเมืองชัยภูมิ
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองชัยภูมิและอำเภอหนองบัวแดง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอหนองบัวแดง

ขนาดพื้นที่

1,283.568 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 802,230 ไร่

สภาพภูมิประเทศ

ตอนกลางของพื้นที่อำเภอ เป็นที่ราบลุ่ม สลับเนินมีลำน้ำสายสำคัญได้แก่ "ลำน้ำพรม" ไหลผ่าน ลำน้ำสายนี้ถือเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชาวชัยภูมิตอนบนเกือบทุกอำเภอ และเป็นลำน้ำสาขาของน้ำพอง พื้นที่เป็นดินเหนียวปนทราย เหมาะแก่การปลูกข้าว ตอนเหนือของพื้นที่อำเภอเป็นที่ราบสลับเนิน เหมาะแก่การปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์ ทิศใต้และทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา มีภูเขาสูงสลับซับซ้อน โดยเฉพาะด้านทิศตะวันตก มีเทือกเขาภูเขียวซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ปัจจุบันได้รับการประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ(International Wetland)ตามสนธิสัญญาแรมซาร์ สภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูงชันสลับเทือกเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะ "ภูคิง" เป็นยอดเขาที่สูงที่สุด มีความสูงประมาณ 1,300 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่เหล่านี้เป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว(ทุ่งกะมัง) สำหรับด้านทิศใต้เป็นเขตภูเขาภูแลนคา มียอด "ภูเกษตร" เป็นยอดเขาที่สูงที่สุด โดยมีความสูงประมาณ 996 เมตรจากระดับน้ำทะเล และบางส่วนเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติตาไถ่ สภาพดิน ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย สภาพดินทิศตะวันออกจะเป็นดินปนกรวดและดินลูกรัง คุณภาพดินไม่สู้ดีนัก ยกเว้นบริเวณที่ราบลุ่มตอนกลางและบริเวณใกล้ลำน้ำพรม

การแบ่งเขตการปกครอง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอเกษตรสมบูรณ์แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 11 ตำบล 144 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านยาง (Ban Yang)	7. สระโพนทอง (Sa Phon Thong)
2. บ้านหัน (Ban Han)	8. หนองข่า (Nong Kha)
3. บ้านเดื่อ (Ban Duea)	9. หนองโพนงาม (Nong Phon Ngam)
4. บ้านเป้า (Ban Pao)	10. บ้านบัว (Ban Bua)

5. กุดเลาะ (Kut Lo)   11. โนนทอง (Non Thong)
6. โนนกอก (Non Kok)

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 13 แห่ง ได้แก่

- เทศบาลตำบลเกษตรสมบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบ้านยาง
- เทศบาลตำบลบ้านเป่า ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบ้านเป่า
- เทศบาลตำบลบ้านเดื่อ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านเดื่อทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านยาง (นอกเขตเทศบาลตำบลเกษตรสมบูรณ์)
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านหันทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านเป่า (นอกเขตเทศบาลตำบลบ้านเป่า)
- องค์การบริหารส่วนตำบลกุดเลาะ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลกุดเลาะทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกอก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนกอกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลสระโพนทอง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสระโพนทองทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองข่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองข่าทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพนงาม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองโพนงามทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านบัวทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทอง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนทองทั้งตำบล

คำขวัญอำเภอเกษตรสมบูรณ์

ดินแดนป่าสอนลอน สะออนสาวบ้านเต้
งามแท้แลคิ่งไกล น้ำพรมไหล่ผ่าน
สงกรานต์ภู่ม้าขาว นมัสการพระเจ้าองค์ต่อ
ลือพระไกรสิงหนาท พระธาตูกุดจอก
นามบ่งบอกคือเกษตรสมบูรณ์